

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/86816>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-22 and may be subject to change.

Boekenrubriek

Boekbesprekingen

Godfried Engbersen (2009). *Fatale Remedies. Over onbedoelde gevolgen van beleid en kennis*. Amsterdam: Pallas Publications – Amsterdam University Press.
ISBN 978 90 8555 017 4, 299 p., € 34,50.

Fatale remedies is een interessant boek over een belangwekkend onderwerp, namelijk de onbedoelde gevolgen van beleid. Het is een thema dat Godfried Engbersen eigenlijk al gedurende zijn gehele loopbaan als academisch socioloog heeft geïntrigeerd. Toch blijft er bij de vooraf hooggespannen lezer na lezing een licht gevoel van onbehagen achter. Dat komt enerzijds door de volstrekte ontmythologisering van de maakbaarheid van een complexe samenleving als de onze, maar anderzijds ook door de door Engbersen gekozen opzet van zijn boek. Om met het laatste te beginnen, het boek is vooral een retrospectief en niet zozeer een analyse van de vraagstukken van dit moment in de context van de economische crisis, of een op de toekomst gerichte analyse. Voor het merendeel betreft het eerder gepubliceerde artikelen, al of niet aangevuld met een actualiserend nawoord. Het boek start met een interessant, voornamelijk theoretisch hoofdstuk over de onbedoelde effecten van beleid. Een belangrijke inspiratiebron voor de auteur is het in 1981 door Sam Sieber gepubliceerde boek *Fatal Remedies: The Ironies of Social Intervention*. Volgens Sieber roept beleid een tweetal reacties op dat ertoe leidt dat de beoogde doelstellingen niet of maar gedeeltelijk worden bereikt. Aan de ene kant roepen beleidsinterventies tegendraadse gedragsreacties op. Aan de andere kant treedt bij interventies vaak een omkering op, waarbij juist het tegengestelde wordt bereikt. In de volgende hoofdstukken illustreert Engbersen dit voornamelijk ten aanzien van het minderheden- en immigratiebeleid en het socialezekerheidsbeleid. Hij sluit daarbij aan bij empirisch onderzoek dat door hemzelf en zijn onderzoeksgroep voor een belangrijk deel op stedelijk niveau is uitgevoerd.

Het boek bestaat uit drie onderdelen. In het eerste deel ligt het accent op fatale remedies, met daarin onder andere aandacht voor de overgang van de verzorgingsstaat naar een activerende participatiemaatschappij, het multiculturele drama en over de geleidelijk rond de verzorgingsstaat opgetrokken muur, die niet alleen nadelig uitvalt voor immigranten, maar onbedoeld ook voor autochtone burgers en uitkeringsgerechtigden.

In het tweede deel van het boek ligt de nadruk op uitvoering van beleid. In dit deel komen zaken aan de orde als de selectieve werking van sociale zekerheid, het functioneren van sociale diensten, de op gedogen gebaseerde uitvoering van het Nederlandse illegalenbeleid, en de overeenkomsten en verschillen in het integratiebeleid van Amsterdam en Rotterdam. Ondanks grote verbale verschillen tussen de uitgangspunten en uitvoering van het integratiebeleid van deze twee steden, blijken deze uiteindelijk niet zozeer van elkaar te verschillen. De overeenkomsten zijn aanmerkelijk groter dan de verschillen.

In het derde en laatste deel van het boek staat de vertaling van sociaalwetenschappelijke kennis naar het beleid en het publiek centraal. Ook op dit vlak is er sprake van onbedoelde gevolgen en blijkt er in de praktijk het nodige mis te gaan door selectief

gebruik van sociaalwetenschappelijke kennis of door onjuiste interpretatie van dit type kennis. Engbersen bekritiseert hier onder andere journalistieke uitlatingen over integratie van minderheden. Nadat hij in een van zijn eerdere hoofdstukken politiek essayist Paul Scheffer heeft verweten te veel aandacht te hebben voor een bedreigende islamisering van de Nederlandse samenleving en in het verlengde daarvan voor symbolische kwesties zoals boerka's, dubbele nationaliteiten e.d., stelt hij dat de Nederlandse journalistiek op dit vlak evenzeer zijn doel voorbijschiet. Engbersen spreekt van polderjournalistiek door onder andere de sterke gerichtheid op de waan van het Binnenhof, de sterke focus op Nederland en een overschatting van de invloed van de wetenschap op de minderhedenproblematiek.

De ontmythologisering van de maakbaarheid van de samenleving door middel van soms fatale beleidsinterventies komt vooral tot uitdrukking in de meer theoretische en empirische hoofdstukken in het boek. Engbersen verstaat uitstekend de kunst van het sociologiseren of toepassen van sociologische kennis op praktijk- en beleidsvraagstukken en ziet zijn inzichten bevestigd in het door hem en zijn onderzoeksgroep in de afgelopen jaren uitgevoerde sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Dit alles leidt tot de conclusie dat de relatie tussen sociale wetenschappen en beleid aanmerkelijk kan worden verbeterd wanneer een genuanceerd en beter gebruik wordt gemaakt van bewezen instrumentele, maar ook reflexieve sociaalwetenschappelijke kennis. Hij gaat daarbij niet zo ver als de Amerikaanse socioloog Buroway, die enkele jaren geleden een 'organische' publieke sociologie propageerde waarbij 'sociologen een dialoog aangaan met concrete, zichtbare publieken uit de civil society en waarbij kennis de resultante is van een *consensus between sociologists and their publics*'. De motivering van Engbersen voor het blijven doen van onderzoek naar bijvoorbeeld vraagstukken van internationale migratie is niet alleen gelegen in wetenschappelijke interesse, maar ook, zoals hij het zelf formuleert, 'in de overtuiging dat het blootleggen van de sociale gevolgen van het restrictieve migratieregime argumenten oplevert voor het ontwikkelen van een meer rationeel en humaan migratiebeleid'. Anders gezegd, is sociologiebeoefening bij Engbersen een vruchtbare combinatie van wetenschap en engagement.

Erik de Gier

Institute for Management Research, Radboud Universiteit Nijmegen

J.C. Vrooman (2009). *The rules of relief – Institutions of social security and their impact*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau. ISBN 978 90 377 0218 7, 584 p., € 84,90.

Diverse boeken behandelen instituties van de verzorgingsstaat, waaronder sociale zekerheid, maar veelal zijn deze boeken vanuit een bepaald perspectief geschreven. Het gaat daarbij om een historische verkenning, een economische of sociologische theoretische uiteenzetting, of een empirische toets van theoretische claims. Daar onderscheidt het boek van Vrooman zich: zijn boek betreft zowel een theoretische bespreking van het bestaan van instituties vanuit een multidisciplinair perspectief als een zorgvuldige empirische toets van enkele onderdelen van sociale zekerheid.

Het boek begint met een theoretische uiteenzetting van het ontstaan van instituties, de ontwikkeling ervan, en de actoren die de inhoud en regels van de instituties bepalen. Hierbij hanteert Vrooman zoals gezegd niet louter een economische of sociologische benadering, maar mengt hij beide perspectieven tot een zeer complete bespreking van de literatuur op dit terrein. Hij laat zien dat instituties sociale constructies zijn, die tot

stand komen door gedeelde (sociale) normen en waarden, waarmee de rechten en plichten van de betrokken actoren bepaald worden, maar waarbij rationeel keuzegedrag op basis van relatieve opbrengsten en transactiekosten ook een zeer prominente rol heeft. In het theoretische hoofdstuk legt Vrooman elk van deze aspecten in zeer algemene zin uit, waarbij de relatie met sociale zekerheid niet altijd direct te zien is, al probeert hij die middels voorbeelden wel te leggen.

De daadwerkelijke toepassing van de theoretische uiteenzetting op sociale zekerheid vindt plaats in het derde hoofdstuk, dat wederom een uitgebreide bespreking van de literatuur op dit terrein betreft. Hij laat zien dat socialezekerheidssystemen vaak in nauwe termen worden beschreven, met als doel inkomensbescherming, maar dat het breder opgevat dient te worden waarbij de sociale zekerheid ten doel heeft om 'te beschermen tegen beschadiging van de mens' in de ruimste zin van het woord (zoals onder meer tegengaan van deprivatie, maar ook van depreciatie van menselijk kapitaal en ecologische afbraak). Daarbij zijn informele regels en besluitvorming van belang, zoals bijvoorbeeld familiesteun. In het hoofdstuk wordt daarmee impliciet verwezen naar het feit dat sociale zekerheid zich op meerdere niveaus kan manifesteren, en niet beperkt blijft tot nationale wetgeving.

In het daaropvolgende hoofdstuk grijpt Vrooman in op de trend om bij internationale vergelijking van socialezekerheidssystemen gebruik te maken van gedeelde indicatoren, ofwel socialezekerheidsclusters. De theoretische bespreking van de schat aan literatuur is in mijn ogen weinig vernieuwend, maar de empirische toets van de meest gebruikte regime-indeling, die van Esping-Andersen, is daarentegen uitgebreider dan eerder verschenen toetsen. Vrooman gebruikt namelijk niet alleen de formele regelgeving binnen de sociale zekerheid (zoals uitkeringshoogte voor verschillende groepen in de maatschappij), maar in een tweede analyse toetst hij de indeling op basis van waardeoordelen van burgers, waarmee hij de informele instituties omvat. Beide toetsen, op basis van de zogenaamde categorische principale componentanalyse, blijft de indeling van Esping-Andersen overeind. Jammer is dat hij zich bij de toets op basis van de formele criteria baseert op nationale wetgeving, en deels voorbij gaat aan de extrastatutaire sociale zekerheid die zijn beslag krijgt in cao's. De data op dit terrein zijn echter beperkt, hetgeen de omissie van deze gegevens kan verklaren.

Na de meer algemene toets van de regimetypologie, bekijkt Vrooman twee onderdelen van de sociale zekerheid in meer detail. Eerst onderzoekt hij een van de belangrijkste uitkomstmaten van sociale zekerheid, de mate van uitkeringsafhankelijkheid in de diverse regimes. Met een geavanceerde en in mijn ogen tamelijk ingewikkelde empirische methodologie laat hij zien dat deze uitkeringsafhankelijkheid het laagste is in de liberale landen en het hoogste in de corporatistische regimes en Nederland. Hierin zijn ook gepensioneerden inbegrepen, hetgeen de stijging van de uitkeringsafhankelijkheid in alle regimes verklaart in de afgelopen jaren. Naast de uitkeringsafhankelijkheid onderzoekt Vrooman een van de oudste doelstellingen van sociale zekerheid: armoedebestrijding. De resultaten zijn, niet verwonderlijk, inverse aan die van de mate van inkomensafhankelijkheid.

Het boek kent een logische opeenvolging van hoofdstukken, die overigens goed los van elkaar te lezen zijn. Het geeft een rijke schat aan informatie over institutionele theorie en een internationale empirische toets van sociale zekerheidsinstituties. De twee diepte hoofdstukken over uitkeringsafhankelijkheid en armoedebestrijding zijn

door het gebruik van een relatief ingewikkelde empirische methode, soms wat lastig te lezen, al poogt Vrooman het voor alle disciplines leesbaar weer te geven. Zijn boek is een belangrijk naslagwerk voor onderzoekers en beleidsmakers op het terrein van de sociale zekerheid.

Trudie Schils

Maastricht University, School of Business and Economics

Binnengekomen

R. Baane, P. Houtkamp, M. Knotter (2010). *Het nieuwe werken ontrafeld. Over bricks, bytes & behaviour*. Assen: van Gorcum.
ISBN 978 90 232 4585 8, 166 p.

I. Brouwer (2010). *Aan geen gehuurde borst werd ooit een kind gevoed. Historische wortels van werk en moederschap in Nederland en Zweden*. Amsterdam: Uitgeverij Thooris.
ISBN 978 90 72219 52 7, 250 p.

L. Delsen, F. Bauer, G. Cette, M. Smith (Eds.) (2009), *Comparative Analyses of Operating Hours and Working Times in the European Union*. Heidelberg: Physica-Verlag.
ISBN 978 3 7908 2184 0, 217 p.

A. van Doorne-Huiskes (2010). *Vrouwelijk talent werkt...* Assen: Van Gorcum.
ISBN 978 90 232 4639 8, 152 p.

P. van Echteld (2010). *Een baanloos bestaan. De betekenis van werk voor werklozen, arbeidsongeschikten en werkenden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
ISBN 978 90 377 0350 4, 125 p.

M. Hellendoorn (2010). *Kostwinners en verliezers. De consequenties van individualisering van inkomensvorming voor de economische positie van vrouwen (1950-1990), een sociologische analyse*. Academisch proefschrift, Amsterdam: Vrije Universiteit.
ISBN 978 90 902 5065 6, 351 p.

G. Jehoel-Gijsbers (red.) (2010). *Beperkt aan het werk. Rapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsparticipatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
ISBN 978 90 377 0489 1, 240 p.

E. Josten (2010). *Minder werk voor laagopgeleiden? Ontwikkelingen in baanbezit en baanqualiteit 1992-2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
ISBN 978 90 377 0474 7. 105 p.